

Proporcionalita

Proporcionalita znamená vyváženost', pomernost'. Etymologicky tento výraz vychádza z latinského spojenia *pro portio*, ktorý znamená vzťah medzi viacerými prvkami.

V práve býva proporcionalita spojovaná s racionalitou a spravodlivosťou a to v minulosti často najmä v súvislosti s ukladaním trestu.

Ako právny princíp znamená princíp proporcionality formálnu šablónu pozostávajúcu z niekoľkých postupne kladených otázok, ktorá sa používa pri hodnotení, či právny akt nezasahuje do základných práv a slobôd vo väčšej miere, než je potrebné. Dochádza tak k riešeniu kolízií medzi jednotlivými princípmi, resp. medzi ľudskými právami navzájom, resp. medzi ľudskými právami a verejnými dobrami.

Ustanovenia o základných právach a slobodách sa nechápu ako klasické právne normy, ale ako právne princípy. Ak by sme ich chápali ako klasické právne normy s kondicionálnou štruktúrou a abstraktnou formuláciou hypotézy a dispozície, museli by sme rozhodnúť o aplikačnej prednosti jedného práva pred druhým, čo je značne problematické. Ak však ponímame tieto práva ako právne princípy, ich stret sa môže riešiť cestou optimalizácie, keď jedno právo dočasne „ustúpi“ inému, pričom však nie je negované. Výhodou môže byť maximalizovaný rozsah aplikácie oboch práv.

Obmedzenia základných práv:

- vyplývajúce z povahy veci,
- vyplývajúce z interpretácie

Existuje rozdiel medzi zásahom do podstaty základného práva (esencie, jadra) a medzi zásahom, ktorá sa podstaty nedotýka?

Základ princípu proporcionality používaný európskymi orgánmi ochrany ústavnosti vychádza prioritne z argumentácie nemeckého právneho teoretika *Roberta Alexyho* (Theorie der Grundrechte). Hlavným Alexyho argumentom je, že v prípade noriem upravujúcich ľudské práva sa jedná o *právne princípy*, pričom **právne princípy** možno charakterizovať ako **príkazy k optimalizácii**. Princípy totiž sú druhom noriem, pre ktoré je charakteristická aproximatívna a nie absolútna platnosť. Ich predmetom môžu byť tak práva, ako i rôzne verejné dobrá. Princíp môže byť napĺňaný na rozdielnom stupni. Kolíziu dvoch či viacerých princíпов je potom vhodné riešiť metódou proporcionality, teda príkazom dosiahnuť optimalizáciu v miere naplnenia oboch (viacerých) kolidujúcich princíпов.

Prioritnou zložkou princípu proporcionality je potom pomeriavanie v kolízii navzájom stojacich práv a hodnôt, ktoré sú však *prima facie* rovnocenné. Metodologicky potom možno pravidlo pomeriavania charakterizovať tak, že čím väčšia je miera nenaplnenia či ujma na jednom princípe, tým vyššia musí byť miera naplnenia princípu druhého. Podľa Alexyho sa skladá z troch parciálnych fáz:

- a) zisťovanie do akej miery je prvý z princíпов obmedzený
- b) stanovenie do akej miery sa zvýšila miera realizácie princípu druhého
- c) vzájomné porovnanie výsledkov.

V závislosti na uvedenom Alexy hovorí o malom, strednom a veľkom porušení na naplnení toho ktorého princípu. Následne sa uplatňuje tzv. **vážiaca formula**, ktorá je prejavom tzv. *Paretovho optima*.

Paretovo optimum formuloval taliansky ekonóm *Vilfredo Pareto*. Ide z ekonomického pohľadu o taký stav spoločnosti, kedy žiadny jednotlivec, alebo skupina už nemôže dosiahnuť lepšie postavenie bez toho, aby sa postavenie iného subjektu zhoršilo. Ide o akýsi rovnovážny stav, kedy ak sa chce mať niekto lepšie než ako sa má, môže tak urobiť len na úkor iného. Ide o situáciu, keď sa všetci majú tak dobre, ako je to len za daného stavu ekonomiky možné.

Vážiaca formula potom vyjadruje pomer obmedzenia realizácie jedného princípu a tomu zodpovedajúce zvýšenie naplnenia druhého princípu.

Holländer (Filosofie práva, Příběh právních principů) uvádza, že z principiálnej povahy základných ľudských práv vyplýva, že pri ich vzájomnej kolízii **nemožno použiť na vyriešenie kolízie klasické interpretačné pravidlá**, ktoré sa uplatňujú v prípade kolízie dvoch klasických noriem (lex specialis derogat generali, lex posterior derogat priori atď.). Kolízia princíпов potom podľa neho nie je otázkou rozporu v dispozíciách právnych noriem, ale posudzovaním v rozpore stojacich a k rozdielnym záverom smerujúcich subsumpčných podmienok, obsiahnutých v hypotéze aplikovaného právneho pravidla. Zásada proporcionality je preto hermeneutickou štruktúrou a nie kognitívnym vzorcom. Aplikácia princípu proporcionality predstavuje teda hermeneutickú špirálu, v ktorej sa interpret pohybuje medzi normou jednoduchého práva, svojím predporozumením, empirickými zisteniami týkajúcimi sa účelu normy a ústavnými princípmi.

To kritizuje *Jürgen Habermas* (Faktizität und Geltung) keď tvrdí, že primárne by mal sám zákonodarca posúdiť, či ním prijatá úprava je súladná s ústavou. Aplikácia princípu proporcionality umožňuje súdom veľkú mieru diskrecie, čo môže viesť k nepredvídateľným rozhodnutiam. Zároveň, ak sa s ľudskými právami pri pomeriavaní zaobchádza ako s ľubovoľnou inou hodnotou, stráca sa ich normatívny charakter. Potom prakticky každý iný záujem môže prevážiť nad ľudským právom.

Zložky a štruktúra princípu proporcionality

Základnou otázkou pri použití je, či sa princíp proporcionality aplikuje len pri vzájomnej kolízii základných práv, alebo i pri kolízii práva a inej hodnoty (verejného dobra). Teda, či je univerzálny, alebo nie. Tu sa prístupy rozchádzajú – napr. Spolkový ústavný súd SRN používa test proporcionality len pri pomeriavaní základných práv navzájom, český a slovenský ústavný súd ho používajú i pri pomeriavaní základných práv na jednej strane s verejnými dobrami na strane druhej.

Samotný princíp proporcionality sa na základe doktríny vytvorenej Spolkovým ústavným súdom skladá z **troch zložiek**:

- vhodnosť
- potrebnosť
- proporcionality v užšom zmysle.

Predtým však treba skúmať samotnú legalitu zásahu a tiež to, či zásah sleduje legitímny cieľ.

Pri prvej zložke – **teste vhodnosti** sa posudzujú právne prostriedky smerujúce k dosiahnutiu želaného cieľa. Primerané sú len také právne prostriedky, ktoré sú vôbec schopné dosiahnuť žiadaný cieľ. Posudzujú sa však **faktické**, nie právne otázky. Nejde však o to, či zvolenými prostriedkami bol cieľ dosiahnutý, ale **či za normálnych okolností by bolo možné žiadaný cieľ vôbec dosiahnuť**. Nestačí teda sledovať legitímny cieľ, ale zvolená úprava musí objektívne smerovať k realizácii cieľa.

Pri druhej zložke, **teste potrebnosti** sa posudzuje, či je zvolená úprava potrebná v tom zmysle, že nezasahuje do základného práva vo väčšom rozsahu, než je prípustné. Vedľajšie efekty a dodatočné náklady zvolenej úpravy by preto mali byť obmedzené na minimum. Opäť sa posudzujú **skutkové** okolnosti a to tak, **či neexistujú alternatívne právne prostriedky na dosiahnutie želaného cieľa**.

Niekedy sa hovorí tiež o **nevyhnutnosti**, teda úprava musí byť absolútne najvhodnejšia na dosiahnutie cieľa. Ak sa nájde alternatívna úprava, dosahujúca rovnaký cieľ pri menšom zásahu do práva, musí byť použitá táto. Pri tomto výklade sa však upiera legislatíve a exekutíve možnosť autonómne vykonať voľbu medzi viacerými ústavnokonformnými spôsobmi regulácie.

Pri tretej zložke – **teste pomeriavania** (proporcionality v užšom slova zmysle) sa už posudzujú **právne**, nie skutkové okolnosti. Skúma sa, či závažnosť zásahu a „ťaž“ dôvodov ktoré tento zásah ospravedlňujú, sú vo vzájomnom vzťahu. Účel teda nesvätí prostriedky. Použitie právne prostriedky nezávisia len od sledovaného cieľa, ale musia byť samostatne ospravedlniteľné a obhájiteľné. Teoreticky teda i najmiernejšie prostriedky môžu byť právne neprípustné. Dosiahnutý zisk (pozitíva právnej úpravy) teda musí byť vyšší, ako strata (náklady úpravy).

Poradie uvedených zložiek nie je zameniteľné, malo by sa dodržiavať.

Uplatňovanie princípu proporcionality vo vybraných právnych systémoch

Spolková republika Nemecko

Ide o krajinu, v ktorej vznikol „kontinentálny“ princíp proporcionality, na základe judikatúry Spolkového ústavného súd v druhej polovici 20. storočia.

Nemecký štátovedec *Konrad Hesse* prichádza s koncepciou **praktickej konkordancie**. Ide o požiadavku na dosiahnutie maximálneho účinku navzájom kolidujúcich práv a verejných záujmov (dobier). Tieto by mali byť v takom vzťahu, aby mohla byť každá hodnota realizovaná. V prípade vzájomného konfliktu žiadna z hodnôt nesme byť realizovaná na úkor druhej, vychádza sa z rovnocennosti hodnôt.

Princíp proporcionality a jeho aplikácia sa zjednotil v rozhodnutí SÚS vo veci *Apothekenurteil* 11.06.1958 (BVerfGE 7,377) kde išlo o slobodu podnikania. Odvtedy má pravidelne tri zložky:

- **test vhodnosti** (*Geeignetheit*): zvolený prostriedok je vhodný, ak ním možno dosiahnuť žiadaný cieľ a požadovaný účinok. Stačí možnosť, ktorá sa v čase voľby zdala pravdepodobná, musí však vyplývať z objektívnych faktorov. Prostriedok preto nemôže byť absolútne nevhodný.
- **test potrebnosti** (*Erforderlichkeit*): v danom prípade nebolo objektívne možné zvoliť iný, podobne účinný ale základné právo menej obmedzujúci prostriedok. Skúma sa či by mohol byť určitý alternatívny prostriedok menej obmedzujúci a či je ním možné dosiahnuť zamýšľaný cieľ
- **test proporcionality v užšom zmysle** (*Angemessenheit, Verhältnismässigkeit im engeren Sinne*): skúma sa, či závažnosť zásahu a tiaz tento zásah ospravedlňujúcich dôvodov boli vo vzájomnom vzťahu.

USA

Klasický test proporcionality v USA sa nepoužíva. Pôvodne sa používala technika **kategorizácie**, pri ktorej sa v prípade kolízie identifikovalo a aplikovalo jediné relevantné základné právo. Hľadal sa optimálny výklad normatívneho právneho aktu, ktorý by umožnil subsumpciu konkrétnej kauzy pod jediné ustanovenie.

V polovici 20 storočia však sa však začína používať **vyvažovanie** (balancing), ktorého podstatou je pomeriavanie abstraktných práv aplikovaných v štandardizovaných prípadoch.

Spojené kráľovstvo

Neexistuje klasické ústavné súdnictvo, hovorí sa o „súdnej brzde“. Súd skúma požiadavku **racionality**, teda či by „rozumný“ orgán rozhodol určitým spôsobom. Iracionálne je také rozhodnutie, ktoré by žiadny rozumný orgán neprijal.

Otázka je, či prostredníctvom HumanRightsAct (1998) a členstva UK v EÚ neprichádza k aplikácii klasického princípu proporcionality.

Európsky súd pre ľudské práva

Dohovor RE o ochrane ľudských práv a základných slobôd (č. 209/1992 Zb.):

Čl.8 Právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života

1. Každý má právo na rešpektovanie svojho súkromného a rodinného života, obydli a korešpondencie.

2. **Štátny orgán nemôže do výkonu tohto práva zasahovať okrem prípadov, keď je to v súlade so zákonom a nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v**

záujme národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, hospodárskeho blahobytu krajiny, predchádzania nepokojom a zločinnosti, ochrany zdravia alebo morálky alebo ochrany práv a slobôd iných.

Čl.9 Sloboda myslenia, svedomia a náboženstva

1. Každý má právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania; toto právo zahŕňa slobodu zmeniť svoje náboženské vyznanie alebo presvedčenie, ako aj slobodu prejavovať svoje náboženské vyznanie alebo presvedčenie sám alebo spoločne s inými, či už verejne alebo súkromne, bohoslužbou, vyučovaním, vykonávaním náboženských úkonov a zachovávaním obradov.

2. **Sloboda prejavovať náboženské vyznanie a presvedčenie môže podliehať len obmedzeniam, ktoré sú ustanovené zákonmi a ktoré sú nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme verejnej bezpečnosti, ochrany verejného poriadku, zdravia alebo morálky alebo ochrany práv a slobôd iných.**

Čl.10 Sloboda prejavu

1. Každý má právo na slobodu prejavu. Toto právo zahŕňa slobodu zastávať názory a prijímať a rozširovať informácie alebo myšlienky bez zasahovania štátnych orgánov a bez ohľadu na hranice. Tento článok nebráni štátom, aby vyžadovali udeľovanie povolení rozhlasovým, televíznym alebo filmovým spoločnostiam.

2. **Výkon týchto slobôd, pretože zahŕňa aj povinnosti aj zodpovednosť, môže podliehať takým formalitám, podmienkam obmedzeniam alebo sankciám, ktoré ustanovuje zákon a ktoré sú nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, územnej celistvosti, predchádzania nepokojom a zločinnosti, ochrany zdravia alebo morálky, ochrany povesti alebo práv iných, zabráneniu úniku dôverných informácií alebo zachovania autority a nestrannosti súdnej moci.**

Čl.11 Sloboda zhromažďovania a združovania

1. Každý má právo na slobodu pokojného zhromažďovania a na slobodu združovať sa s inými, včítane práva zakladať na obranu svojich záujmov odbory alebo vstupovať do nich.

2. **Na výkon týchto práv sa nemôžu uvaliť žiadne obmedzenia okrem tých, ktoré ustanovuje zákon a sú nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, predchádzania nepokojom a zločinnosti, ochrany zdravia alebo morálky alebo ochrany práv a slobôd iných.** Tento článok nebráni uvaleniu zákonných obmedzení na výkon týchto práv príslušníkmi ozbrojených síl, polície a štátnej správy.

Použitie princípu proporcionality len v tých prípadoch, ak Dohovor obmedzenie práva explicitne umožňuje. Typickým prípadom sú druhé odseky vyššie uvedených článkov Dohovoru, kde sú vymedzené **legitímne ciele**. Obmedzenie musí byť primerané legitímnemu cieľu (Handyside proti Spojenému kráľovstvu).

Proporcionalita sa nepoužije pri absolútnych právach či napr. pri práve na slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania v rámci *forum internum*.

Štrasburský test proporcionality je **päťstupňový** a odlišuje sa od klasického testu používaného našim ústavným súdom. Existujú štandardná limitačná klauzula a modifikované limitačné klauzuly, nejaká generálne neexistuje.

Päťstupňový test pri štandardnej klauzule:

- 1) **Spadá prejednávany prípad pod rozsah určitého namietaného článku EDLP?** Platí, že práva nemajú byť vykladané reštriktívne. Potrebný je výklad umožňujúci adekvátne uplatnenie práv. Vzťahuje sa to i na implikované práva, prípadne i na negatívne práva, ktoré sa vyvodzujú z pozitívne upravených práv.
- 2) **Došlo k zásahu do namietaného práva?** Zásah sa formuluje veľmi široko.
- 3) **Bol tento zásah v súlade so zákonom?** Ide o **test legality**. Myslí sa materiálne i formálne právo. Na zreteľ sa berie i kvalita predpisu, musí byť dostatočne určitý, prístupný a predvídateľný. Musí poskytovať dostatočné záruky proti svojvoľným zásahom verejnej moci. Zahŕňajú sa sem i vyhlášky a predpisy exekutívy, profesných komôr, samosprávy, či univerzitami. Právo musí byť verejne dostupné. Test legality požaduje teda **existenciu právneho základu** pre zásah do práva a tento právny základ musí zároveň vyhovieť **požiadavke na kvalitu práva** (dostupnosť, predvídateľnosť, záruky pred svojvoľnou aplikáciou). Nejedná sa však len o písané právo, ale i o právo obyčajové, či súdnu judikatúru.
- 4) **Sledoval zásah aspoň jeden z legitímnych cieľov?** Ide o tzv. **test legitimacy**. Hľadá sa legitímny cieľ sledovaný zásahom. Ide o národnú bezpečnosť, verejnú bezpečnosť, predchádzanie nepokojom, územnú celistvosť, ochranu verejného poriadku, hospodársky blahobyt, ochranu morálky, ochranu práv a slobôd iných, zachovanie nestrannosti a autority súdnej moci.
- 5) **Bol zásah nevyhnutný v demokratickej spoločnosti?** Ide o kľúčový test. Netreba však zabúdať na doktrínu *margin of appreciation*, podľa ktorého členské štáty vedia lepšie než ESĽP posúdiť nevyhnutnosť zásahu. Podľa judikatúry ESĽP **pojem nevyhnutnosti vyžaduje, aby zásah zodpovedal naliehavej spoločenskej potrebe a najmä aby bol primeraný sledovanému legitímnemu cieľu**. Zásah do daného práva teda musí zodpovedať **naliehavej spoločenskej potrebe** (dôvody zásahy sú relevantné a dostatočné) a tento zásah vo svetle daného prípadu ako celku **musí byť primeraný sledovanému legitímnemu cieľu**.

Česká a Slovenská republika:

Prvým rozhodnutím bol nález Ústavného súdu ČR sp. zn. **PL. ÚS 4/94** k inštitútu anonymného svedka v trestnom konaní. Ústavný súd uviedol, že „*při posuzování možnosti omezení základního práva či svobody ve prospěch jiného základního práva resp. svobody lze stanovit tyto podmínky, za jejichž splnění má prioritu jedno základní právo či svoboda:*

První podmínkou je jejich vzájemné poměrování, druhou je požadavek šetření podstaty a smyslu omezovaného základního práva resp. svobody (čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod).

Vzájemné poměrování ve vzájemné kolizi stojících základních práv a svobod spočívá v následujících kritériích:

Prvním je **kritérium vhodnosti**, tj. odpověď na otázku, zdali inštitut, omezující určité základní právo, umožňuje dosáhnout sledovaný cíl (ochranu jiného základního práva). V daném prípade lze přisvědčit zákonodárci, že inštitut anonymního svedka umožňuje dosáhnout cíl, tj. zabezpečiť ochranu nedotknutelnosti jeho osoby.

Druhým kritériem poměrování základních práv a svobod je **kritérium potrebnosti**, spočívající v porovnávání legislatívneho prostredku, omezujúceho základní právo resp. svobodu, s jinými opatreniami, umožňujúcimi dosáhnout stejného cíle, avšak nedotýkajúcimi se základních práv a svobod. Odpověď na splnění kritéria potrebnosti v daném prípade není jednoznačná: stát kromě legislatívnej konstrukce, umožňujúcej anonymitu svedka, může k jeho ochrane použiť i jiné prostredky (např. využití anonymní výpovedi pouze jako kriminalistického prostredku pro další vyšetřování, poskytnutí ochrany svedkovi atd.).

Třetím kritériem je **porovnání závažnosti obou v kolizi stojících základních práv**. V posuzovaném prípade jedním z nich je právo na řádný proces, zabezpečujúcej právo na osobní svobodu, druhým je právo na osobní nedotknutelnost. Tato základní práva jsou prima facie rovnocenná.

Porovnání závažnosti v kolizi stojících základních práv (po splnění podmínky vhodnosti a potrebnosti) spočívá ve zvažování empirických, systémových, kontextových i hodnotových argumentů. Empirickým argumentem lze chápat faktickou závažnost jevu, jenž je spojen s ochranou určitého základního práva (v posuzovaném prípade jde o nárůst případů vyhrožování a zavražďování svedků ze strany organizovaného zločinu). Systémový argument znamená zvažování smyslu a zařazení dotčeného základního práva či svobody v systému základních práv a svobod (právo na řádný proces je v této souvislosti součástí obecné institucionální ochrany základních práv a svobod). Kontextovým argumentem lze rozumět další negativní dopady omezení jednoho základního práva v důsledku upřednostnění jiného (v daném prípade možnost zneužití inštitutu anonymního svedka v trestním procesu). Hodnotový argument představuje zvažování pozitiv v kolizi stojících základních práv vzhledem k akceptované hierarchii hodnot.

Součástí porovnávání závažnosti v kolizi stojících základních práv je rovněž zvažování využití právních inštitutů, minimalizujících argumenty podložený zásah do jednoho z nich. Tak kupříkladu argument v neprospěch omezení jednoho základního práva možností zneužití této úpravy lze eliminovat minimalizováním tohoto negativního důsledku zakotvením dalších procesních podmínek rozhodování o něm.

Lze tudíž konstatovat, že, v případě závěru o podstatné prioritě jednoho před druhým ze dvou v kolizistojících základních práv, je nutnou podmínkou konečného rozhodnutí rovněž využití všech možností minimalizace zásahu do jednoho z nich. Tento závěr lze odvodit i z ustanovení čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, a sice v tom smyslu, že základních práv a svobod musí být šetřeno nejenom při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod, nýbrž analogicky rovněž v případě jejich omezení v důsledku jejich vzájemné kolize.“

Ústavnoprávní doktrína vyvinula dva druhy testů proporcionality – **tzv. všeobecný a modifikovaný**. Všeobecný test se uplatní při právech prvej generácie a při právech druhej generácie sa použije modifikovaný test.

Všeobecný test proporcionality:

Test proporcionality českej a slovenskej proveniencie je možné rozdeliť do troch následných krokov, ktoré sa aplikujú tak na normatívny právny akt, ako i na jeho individualizáciu v individuálnom právnom akte. Posudzuje sa preto, či :

- a) je sledovaný cieľ legitímny, či je teda žiadaný cieľ nevyhnutný v slobodnej a demokratickej spoločnosti,
- b) je dané racionálne spojenie medzi cieľom a vybranými prostriedkami,
- c) existujú prípadne alternatívne prostriedky, ktoré by boli menej intenzívne/invazívne prípadne pôvodne zvolený prostriedok úplne vylučujúce

Používa sa pri kolízii:

- viacerých základných práv
- základného práva a ústavného princípu
- viacerými ústavnými princípmi

Aj test proporcionality používaný na území ČR a SR tak pozostáva z:

- **testu vhodnosti**, zisťuje sa existencia ústavne nevylúčeného a dostatočne dôležitého cieľa a racionálnej väzby medzi právnou normou a účelom právnej úpravy,
- **testu nevyhnutnosti**, zisťuje sa či nie je možné použitie menej závažných, teda šetrnejších prostriedkov, či je zásah naozaj nevyhnutný
- **testu primeranosti** (proporcionality v užšom zmysle)

Potom možno povedať, že **požiadavka vhodnosti** sleduje, aby obmedzujúci prostriedok bol spôsobilý naplniť účel, ktorý je zamýšľaný a má sa dosiahnuť. Teda aký zámer mal orgán štátu obmedzením dosiahnuť, aké opatrenia na to použil a či je dosiahnutie

sledovaného cieľa takýmto postupom možné. Musí existovať racionálne previazanie medzi obmedzením a sledovaným cieľom.

Požiadavka nevyhnutnosti sleduje, aby nebol obmedzujúci prostriedok príliš obširný a nezasahoval do práva viac, ako je skutočne potrebné a nevyhnutné.

Požiadavka **proporcionality v užšom zmysle** sleduje, zabezpečenie optimalizácie medzi účelom a obmedzovaným právom, teda pomer získaného prospechu a spôsobenej ujmy.

Ústavný súd SR použil v jednom z prvých prípadov test proporcionality vo veci sp. zn. **PL. ÚS 3/00** keď uviedol, že *„zákonodarca musí aj pri zmene chráneného právneho postavenia – aby zásah bol ústavnoprávne prípustný - vychádzať z princípu proporcionality, ktorý je vlastný právnemu štátu. Tento princíp predovšetkým znamená primeraný vzťah medzi cieľom (účelom) sledovaným štátom a použitými prostriedkami. V týchto súvislostiach cieľ (účel) sledovaný štátom smie byť sledovaný; prostriedky ktoré štát použije, smú byť použité; použitie prostriedkov na dosiahnutie účelu je vhodné; použitie prostriedkov na dosiahnutie účelu je potrebné a nevyhnutné.“*

Špecificky **k inštitútu väzby** v trestnom konaní ústavný súd v náleze sp. zn. II. ÚS 67/2013 uviedol, že *„v rámci toho je súd, resp. sudca pre prípravné konanie povinný najmä odôvodniť, či a do akej miery ponechanie obvineného na slobode (so zohľadnením účinkov dohľadu probačného a mediáčného úradníka a prípadnom uložení primeraných povinností a obmedzení podľa § 82 Trestného poriadku) zvyšuje riziko naplnenia konania, ktoré zakladá niektorý z väzobných dôvodov, a či intenzita zásahu do osobnej slobody obvineného v podobe uvalenia väzby nie je zjavne neprimeraná k miere zvýšenia uvedeného rizika (porov. v tomto smere napr. R 55/1991, ako aj R 45/2013, hoci s nie príliš inštruktívnou právnou vetou). Podľa názoru ústavného súdu treba totiž vychádzať v zásade z toho, že osobná sloboda (v najširšom slova zmysle) je jednou z najvyšších hodnôt v hodnotovom rebríčku jednotlivca aj štátu (porov. čl. 12 ods. 1 a čl. 17 ods. 1 ústavy). Potom ale treba i uloženie viacerých povinností a obmedzení, ktoré môžu predstavovať pre obvineného určitý zásah do niektorých aspektov jeho osobnej slobody, prípadne do iných jeho práv, považovať za miernejšie a primeranejšie než úplné zbavenie osobnej slobody v podobe väzby. V dôsledku toho musí rozhodnutie súdu o väzbe vykonať určitý test proporcionality väzby (opísaný v predošlých vetách) minimálne z pohľadu argumentov uplatnených obvineným. Pokiaľ ide o väzbu obvineného z obzvlášť závažného zločinu, je potrebné, aby tento test vzhľadom na ustanovenie § 81 ods. 2 tretej vety Trestného poriadku preukázal celkom zjavnú neprimeranosť väzby v porovnaní s jej nahradením dohľadom probačného a mediáčného úradníka za súčasného uloženia primeraných povinností a obmedzení (§ 82 Trestného poriadku). Pri tomto teste (vážení) možno využiť bohatú judikatúru najvyššieho súdu i bývalých česko-slovenských súdov k jednotlivým väzobným dôvodom.“*

Pri kolízii **práva na súkromie a povinnosti podrobiť sa očkovaniu**, ústavný súd v náleze **PL. ÚS 10/2013** uviedol, že *„na základe záverov z predchádzajúceho odseku môže ústavný súd pristúpiť k aplikácii samotného testu proporcionality v užšom slova zmysle, ktorý je klasicky založený na nasledujúcich troch krokoch:*

Prvým krokom (A) je test dostatočne dôležitého cieľa (test of legitimate aim/effect), teda (i) test vhodnosti (Geeignetheit), t.j. či zásah smeruje k cieľu, ktorý je dostatočne dôležitý na ospravedlnenie zásahu, a (ii) test racionálnej väzby medzi zásahom a cieľom zásahu, t.j. či daným prostriedkom (v prerokovávanom prípade obmedzením práva na súkromie) možno dosiahnuť akceptovateľný cieľ (ochranu verejnosti pred vznikom a šírením prenosných smrteľných ochorení).

Druhým krokom (B) je test nevyhnutnosti [test potrebnosti použitia daného prostriedku/zásahu (Erforderlichkeit, test of necessity, test of subsidiarity)], teda či nebolo možné použiť šetrnejší zásah.

Napokon tretím krokom (C) je test proporcionality v užšom slova zmysle (Angemessenheit, test of proportionality in the strict sense, proportionate effect), ktorý zahŕňa jednak (C1) praktickú konkordanciu (praktickú súladnosť), t.j. test zachovania maxima z oboch základných práv, a jednak (C2) tzv. Alexyho vážiacu formulu, vážiaci vzorec (porov. Alexy, R. Balancing, constitutional review, and representation, I.CON, Volume 3, Number 4, 2005. s 572 a nasl., zvlášť s. 575; Kosař, D. Kolize základních práv v judikatuře Ústavního soudu ČR. Jurisprudence 1/2008, s. 3 a nasl.). Vážiaca formula pracuje s trojstupňovou stupnicou hodnôt: "nízka", "stredná" a "podstatná". Intenzita zásahu do jedného základného práva sa dáva do pomeru s mierou uspokojiteľnosti druhého práva v kolízii, pričom intenzita zásahu a miera uspokojenia nadobúdajú jednu z hodnôt "nízka", "stredná" a "podstatná".

K prvému kroku (A)

Zásah do súkromia v podobe povinnosti podrobiť sa povinnému očkovaniu možno považovať za vhodný, pretože reálne umožňuje (t.j. povinným očkovaním sa preukázateľne dosahuje predchádzanie vzniku a šírenia prenosných smrteľných ochorení) dosiahnuť legitímny cieľ spočívajúci v ochrane zdravia obyvateľov, resp. ochrane obyvateľstva pred vznikom a šírením prenosných smrteľných ochorení.

Rozsah povinného očkovania, t.j. proti ktorým prenosným ochoreniam štát ukladá povinnosť očkovať (resp. pred vznikom a šírením ktorých prenosných smrteľných ochorení sa štát rozhodne obyvateľov chrániť), je otázkou výsostne expertnou a politickou a v tomto smere má štát širokú mieru diskrecie a ústavnému súdu neprináleží zasahovať do tejto otázky výberu prenosných smrteľných ochorení, voči ktorým štát ukladá povinné očkovanie. Aj z tohto pohľadu je zásah do súkromia vhodný.

K druhému kroku (B)

Zásah do súkromia v podobe povinnosti podrobiť sa povinnému očkovaniu je nevyhnutný na dosiahnutie legitímneho cieľa, pretože k dnešnému dňu v súlade so stupňom poznania v danej oblasti a technickým a praktickým možnostiam vedného odboru medicíny

neexistuje účinnejší spôsob predchádzania vzniku a šírenia prenosných smrteľných ochorení ako očkovanie.

K tretiemu kroku (C)

V uvedenom prípade, vyplývajú z podstaty oboch chránených záujmov (právo na súkromie c/a verejný záujem na ochrane života a zdravia obyvateľstva predchádzaním vzniku a šírenia prenosných smrteľných ochorení), nie je objektívne možné zachovať obidva chránené záujmy popri sebe bez akéhokoľvek obmedzenia jedného z nich, resp. zachovať absolútne maximum z oboch (C1). Kľúčovou je teda vážiaca formula (C2).

V prerokúvanej veci je intenzita zásahu do práva na súkromie na prvý pohľad podstatná, pretože ide o zásah do telesnej integrity človeka (primárne dieťaťa) podaním farmaceutickej látky.

Avšak tento zásah nie je za každých okolností vždy nevyhnutný, keďže právna úprava povinného očkovania ukladá povinnosť lekára pred vykonaním očkovania vykonať lekárske vyšetrenia očkovaného, ďalej povinnosť zohľadniť zdravotné kontraindikácie a poučiť fyzickú osobu (očkovaného, resp. rodičov dieťaťa) o všetkých aspektoch očkovania a dopadu na zdravotný stav. Navyše, v zmysle § 12 ods. 2 písm. d) v spojení s § 51 ods. 1 písm. a) zákona o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia v spojení s § 13 ods. 1 a 2 vyhlášky upravujúcej prevenciu a kontrolu prenosných ochorení legislatíva upúšťa od povinnosti podrobiť sa povinnému očkovaniu v prípade výskytu zdravotných kontraindikácií osoby, ktorá má byť očkovaná, resp. ukladá povinnosť lekára vykonávajúceho povinné očkovanie vykonať pred povinným očkovaním lekárske vyšetrenie a zohľadňovať pred povinným očkovaním prípadné známe zdravotné kontraindikácie. Ďalej, v prípade nesprávneho postupu zo strany poskytovateľa zdravotnej starostlivosti a prípadnej škody na zdraví očkovaného, právny poriadok upravuje inštitút zodpovednosti za škodu spôsobenú postupom nonlegartis [riadne poskytovanie zdravotnej starostlivosti (legartis) upravuje najmä zákon č. 576/2004 Z.z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov] a rovnako upravuje právo na odškodnenie bolesti poškodeného a za sťaženie spoločenského uplatnenia (porov. všeobecnú zodpovednosť v zmysle § 420 ods. 1 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov, ako aj absolútnu objektívnu zodpovednosť podľa § 421a ods. 1 a 2 Občianskeho zákonníka v spojení s § 444 a nasl. Občianskeho zákonníka a v spojení so zákonom č. 437/2004 Z.z. o náhrade za bolesť a o náhrade za sťaženie spoločenského uplatnenia a o zmene a doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 273/1994 Z.z. o zdravotnom poistení, financovaní zdravotného poistenia, o zriadení Všeobecnej zdravotnej poisťovne a o zriaďovaní rezortných, odvetvových, podnikových a občianskych zdravotných poisťovní v znení neskorších predpisov).

Intenzita zásahu do práva na súkromie je tak podľa ústavného súdu stredná až podstatná.

Miera uspokojiteľnosti verejného záujmu na ochrane života a zdravia obyvateľstva predchádzaním vzniku a šírenia prenosných smrteľných ochorení je pri povinnom očkovaní podstatná, pretože ide o najefektívnejší postup ako nielen priamo

predchádzať vzniku a šíreniu prenosných smrteľných ochorení, ale aj postup, ktorým preukázateľne možno úplne eradikovať prenosné smrteľné ochorenia (príklad pravých kiahní). V prípade upustenia od povinného očkovania neexistuje porovnateľne účinný spôsob predchádzania vzniku a šírenia prenosných smrteľných ochorení.

Z uvedeného vyplýva, že podstatná miera uspokojiteľnosti verejného záujmu na ochrane života a zdravia obyvateľstva predchádzaním vzniku a šírenia prenosných smrteľných ochorení prevažuje stredný až podstatný záujem na ochrane práva na súkromie fyzických osôb, a preto je nutné dať prednosť verejnému záujmu na ochrane života a zdravia obyvateľstva predchádzaním vzniku a šírenia prenosných smrteľných ochorení zabezpečovaným povinným očkovaním.

Na základe uvedeného ústavný súd konštatuje, že povinnosť podrobiť sa povinnému očkovaniu podľa § 51 ods. 1 písm. d) zákona o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia je v súlade s čl. 16 ods. 1 ústavy.“

Čo možno považovať za ústavné princípy?

*Podľa rozhodnutia ÚS SR sp. zn. **PL. ÚS 7/2017** (Mečiarove amnestie) „1. Ústavné princípy možno charakterizovať ako regulatívne právne idey, ktoré svojím všeobecným normatívnym pôsobením vytvárajú normatívny základ nielen ústavy, ale aj celého právneho poriadku Slovenskej republiky. Ústavné princípy ako ústavné normy sui generis disponujú najvyšším stupňom všeobecnosti a abstraktnosti a sú implicitne obsiahnuté v zásade v každej ústavnej norme. 2. Ústavné princípy treba interpretovať a aplikovať vo vzájomnej súvzťažnosti a vo vzájomnom vyvažovaní. Konceptia vzájomného vyvažovania a zvažovania ústavných princíпов je vo svojej podstate priznaním, že základné princípy ako nositelia základných hodnôt si môžu navzájom protirečiť, a preto je vždy potrebné hľadať primeranú hranicu a rovnováhu medzi rozpornými hodnotami.“*

Vo vzťahu k aplikácii princípu proporcionality ďalej uviedol, že „rovnako pred vlastnou analýzou ústavných problémov nastolených preskúmaným uznesením národnej rady ústavný súd považuje za vhodné poukázať na časť IX stanoviska vlády (pozri časť II.2.3 tohto nálezu), v ktorom je obsiahnutý vládou vykonaný test proporcionality, ktorý ústavný súd štandardne uplatňuje vo svojej rozhodovacej činnosti, zvlášť v konaní o súlade právnych predpisov. Ústavný súd nemá zásadnejšie výhrady k záverom, ktoré vzišli z vládou, resp. ministerstvom spravodlivosti vykonaného testu proporcionality, avšak nepovažuje za potrebné a ani vhodné podrobiť v tomto konaní preskúmané uznesenie národnej rady testu proporcionality, a to vzhľadom na skutočnosť, že podstatou jeho ústavného prieskumu v tejto veci, ktorá je predurčená obsahom ostatej novelizácie ústavy, je preskúmanie, či rozhodnutiami predsedu vlády o amnestiách z 3. marca 1998 a 7. júla 1998 a rozhodnutím prezidenta o milosti z 12. decembra 1997 došlo, resp. mohlo dôjsť, k porušeniu niektorých ústavných princíпов (princíпов demokratického a právneho štátu), ako aj preskúmanie toho, či k porušeniu niektorých ústavných princíпов došlo, resp. mohlo dôjsť, aj preskúmaným uznesením národnej rady, a následne vyváženie (vyvažovanie) dotknutých ústavných princíпов, ktorého výsledok bude predstavovať základné východisko pre rozhodnutie ústavného súdu v tejto veci.“

K vyvažovaniu ústavných princípov ďalej pokračoval v tom smere, že „ak je určitá objektívna hodnota explicitne vyjadrená v ústave, alebo ju možno z ústavy implicitne vyvodiť, nadobúda charakter ústavnej hodnoty, ktorá požíva najvyššiu, t.j. ústavnú ochranu. Nositeľmi ústavných hodnôt sú ústavné princípy, ktoré možno charakterizovať ako regulatívne právne idey, ktoré svojim všeobecným normatívnym pôsobením vytvárajú normatívny základ nielen ústavy, ale aj celého právneho poriadku [podľa známeho amerického filozofa práva R. Dworkina je právny princíp "... štandard, ktorý sa má zachovávať... preto, že si to vyžaduje spravodlivosť (justice), slušnosť (fairness), alebo nejaká iná dimenzia morálky (morality)" - DWORKIN, R. *Kdyžse práva berou vážně*. Praha: Oikoymenh, 2001, s. 44]. Na zásadný význam ústavných princípov pre Slovenskú republiku ako demokratický a právny štát pravidelne poukazuje vo svojej ustálenej judikatúre aj Ústavný súd Slovenskej republiky. Ilustratívne možno poukázať na jedno z prvých takýchto rozhodnutí - nález sp. zn. PL. ÚS 16/95 z 24. mája 1995, v ktorom ústavný súd zvýraznil nedotknuteľnosť ústavných princípov, ktorých "zmenu ústava nepripúšťa, lebo majú konštitutívny význam pre demokratickú povahu Slovenskej republiky tak, ako je to deklarované v čl. 1 Ústavy Slovenskej republiky".

Ústavný súd vo svojej ustálenej judikatúre taktiež opakovane zvýrazňuje, že ústava predstavuje právny celok, ktorý treba aplikovať vo vzájomnej súvislosti všetkých ústavných noriem. Len výnimočne a ojedinele môže nastať stav, keď sa spoločensky upravený vzťah upravuje jedinou normou ústavy (II. ÚS 128/95). Každé ustanovenie ústavy treba interpretovať a uplatňovať v nadväznosti na iné normy ústavy, pokiaľ existuje medzi nimi príčinná súvislosť (II. ÚS 48/97), a preto ústavný súd opakovane akcentuje, že ustanovenia ústavy sa vysvetľujú a uplatňujú vo vzájomnej súvislosti všetkých relevantných noriem (II. ÚS 31/97, PL. ÚS 13/97, PL. ÚS 15/98, II. ÚS 10/99, I. ÚS 53/01, m. m. PL. ÚS 9/04 atď.). Uvedené myšlienky sa v plnom rozsahu vzťahujú aj na ústavné princípy ako ústavné normy sui generis, ktoré disponujú najvyšším stupňom všeobecnosti a abstraktnosti a sú implicitne obsiahnuté v zásade v každej ústavnej norme. Aj ústavné princípy možno teda interpretovať a aplikovať len vo vzájomnej súvislosti a vo vzájomnom vyvažovaní. Koncepcia vzájomného vyvažovania a zvažovania ústavných princípov je vo svojej podstate priznaním, že základné princípy ako nositelia základných hodnôt si môžu navzájom protirečiť, a preto je vždy potrebné hľadať primeranú hranicu a rovnováhu medzi rozpornými hodnotami. Podľa duchovného otca teórie vyvažovania právnych princípov Roberta Alexyho sú právne princípy príkazmi na optimalizáciu a majú byť naplnené vždy v čo najvyššej miere v rámci skutkových a právnych okolností (podrobne o tom v klasickom diele ALEXY, R. *A Theory of Constitutional Rights*. New York. Oxford University Press, 2009; k tomu pozri aj BARAK, A. *Sudca v demokracii*. Bratislava: Kalligram 2016, s. 228 - 244). Význam ústavných princípov pre rozhodovaciu činnosť ústavných súdov zvýrazňuje prof. A. Brörtl, ktorý vo svojom diele (BRÖRTL, A. *Na konci je súd*. Bratislava: Kalligram, 2015, s. 129 - 143) uvádza: "Skutočným životom ústavných princípov" a zároveň dôkazom ich existencie je ich vyvažovanie v konkrétnej rozhodovacej činnosti súdov, predovšetkým ústavného súdu."

Práve vzťah "vzájomnosti" a potreba vyvažovania (a zvažovania) ústavných princípov umožňuje ich spoločné označenie, ktoré výstižne vyjadruje slovné spojenie "princípy demokratického a právneho štátu", keďže ústavné princípy spoločne vyjadrujú ústavné hodnoty, ktoré sú (mali by byť) vlastné Slovenskej republike ako demokratickému a právnenému štátu. V domácej právnej teórii sa princípy demokratického a právneho štátu nie zriedka označujú aj ako materiálne jadro ústavy, ktoré je nezmeniteľné a nezrušiteľné, a to ani prostredníctvom aktu ústavodarnej moci (pozri najmä BALOG, B. *Materiálne jadro*

Ústavy Slovenskej republiky. Žilina: EUROKÓDEX, 2014, s. 101 - 107, alebo aj BREICHOVÁ LAPČÁKOVÁ, M. Neústavné ústavné zákony? - I. časť. Justičná revue, 2011, č. 1, s. 13 - 15).“

Modifikovaný test proporcionality

Používa sa pri právach a slobodách druhej generácie (špecificky hospodárske, sociálne a kultúrne práva), ktorých naplnenie závisí od dosiahnutej ekonomickej úrovne spoločnosti.

Možno uviesť napr. nález ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 1/2012 (právo na prácu) podľa ktorého, „z dôvodu vysporiadania sa s námietkami navrhovateľov, ako aj rozhodnutia o prípadnom nesúlade § 83a Zákonníka práce s čl. 35 ods. 1 a 3 ústavy ústavný súd musel prikročiť k testu proporcionality tak, ako ho štandardne vo svojej rozhodovacej činnosti uplatňuje (napr. PL. ÚS 3/00, PL. ÚS 23/06, PL. ÚS 111/2011). Test štruktúrne zahŕňa tri navzájom previazané fázy. Prvou je skúmanie hľadiska vhodnosti (Geeignetheit). Ide tu o odpoveď na otázku, či inštitút obmedzujúci určité základné právo umožňuje dosiahnuť sledovaný cieľ. Druhou fázou je zisťovanie kritéria nevyhnutnosti, potrebnosti či použitia najmenej drastických prostriedkov (Erforderlichkeit, test of necessity, test of subsidiarity, sufficiently important objective). Má sa na mysli porovnávanie posudzovaného legislatívneho prostriedku obmedzujúceho základné právo alebo slobodu s inými opatreniami umožňujúcimi dosiahnuť rovnakého cieľa, avšak nedotýkajúcimi sa základných práv a slobôd, resp. dotýkajúcimi sa ich v menšej miere. Napokon treťou fázou je skúmanie hľadiska proporcionality v užšom zmysle slova (Angemessenheit, test of proportionality in the strict sense, proportionate effect).

K použitiu testu proporcionality v posudzovanom prípade však ústavný súd považuje za potrebné poukázať na právny názor Ústavného súdu Českej republiky vyjadrený v náleze z 12. marca 2008 vo veci sp. zn. Pl. ÚS 83/06, podľa ktorého pri úvahe o použiteľnosti princípu primeranosti (proporcionality) nemožno nevidieť, že v súdnej veci nemusí byť vždy tento princíp hlavným kritériom úvahy o ústavnosti toho-ktorého zákonného ustanovenia. To preto, že princíp proporcionality sa uplatňuje predovšetkým v oblasti ľudských práv a základných slobôd (hlava druhá Listiny základných práv a slobôd; zodpovedá druhému a tretiemu oddielu druhej hlavy ústavy, pozn.); v oblasti práv hospodárskych, sociálnych a kultúrnych je však potrebné prihliadnuť na čl. 41 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd (zodpovedá čl. 51 ods. 1 ústavy, pozn.) otvárajúci široký priestor pre zákonodarcu pri voľbe najrôznejších riešení. Vzhľadom na čl. 41 ods. 1 Listiny základných práv a slobôd nemusí byť zákonná úprava v prísnom vzťahu proporcionality k cieľu, ktorý regulácia sleduje, t.j. nemusí ísť o opatrenie v demokratickej spoločnosti nevyhnutné, ako je to napríklad u iných práv, ktorých sa možno dovolávať priamo z Listiny základných práv a slobôd. V teste ústavnosti v tomto zmysle obstoje taká zákonná úprava, u ktorej možno zistiť sledovanie nejakého legitímneho cieľa a ktorá tak činí spôsobom, ktorý si možno predstaviť ako rozumný prostriedok na jeho dosiahnutie, hoci nemusí ísť o prostriedok najlepší, najvhodnejší, najúčinnnejší či najmúdrejší.

Možno teda konštatovať, že požiadavka primeranosti (proporcionality) pri obmedzovaní hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv nekladie na zákonodarcu nároky porovnateľné s obmedzovaním základných ľudských práv a politických práv. Pre zákonodarcu to prináša zväčšenie manévrovacieho priestoru pri právnej úprave inštitútov,

ktorými udeľuje hospodárskym, sociálnym a kultúrnym právam konkrétny obsah. Ústavný súd súc viazaný ústavou (vzťah čl. 35 ods. 1 a 3 ústavy v spojení s čl. 51 ods. 1 ústavy) je povinný definované postavenie zákonodarcu rešpektovať.“

Rovnako i vo veci sp. zn. PL. ÚS 38/2015 (**ODPISOVANIE MAJETKU NA ÚČELY SPLNENIA SI DAŇOVÝCH POVINNOSTÍ DAŇOVNÍKOV**) uviedol, že „zo žiadneho Ústavou Slovenskej republiky garantovaného základného práva nemožno vyvodit' právo podnikateľského subjektu na daňové odpisy alebo právo na zníženie si daňového základu odpisovaním majetku. Ide o dobrodenie zákonodarcu v prospech daňovníkov. Zmena zákonnej úpravy odpisovania majetku pre účely daňových povinností daňovníkov nemá potenciál zasiahnuť do jadra (esencie) základného práva na podnikanie podľa čl. 35 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky.

Pokiaľ zákonodarca upravil v právnom poriadku možnosť daňovníkov odpisovať na účely splnenia si daňových povinností majetok a znižovať tým základ dane a podnikateľské subjekty za určitého nastavenia pravidiel hry vstupovali na trh, potom náhla zmena podmienok odpisovania majetku na účely daňových povinností by mohla obmedziť základné právo vlastniť majetok, ako aj základné právo na podnikanie. Ústavný súd Slovenskej republiky v tomto prípade skúma, **či nejde o svojvoľné obmedzenie základného práva na podnikanie, ktoré nesleduje legitímny cieľ alebo ho nesleduje nerozumnými prostriedkami (test racionality).**

7.1 Ústavný súd už viackrát vo svojej doterajšej judikatúre (v nedávnej dobe najmä v náleze sp. zn. PL. ÚS 5/2012, ale aj v spomínanom náleze sp. zn. PL. ÚS 9/2014) poukázal na skutočnosť, že v rozhodovacej praxi ústavného súdu, ako aj iných (zahraničných) ústavných súdov, resp. medzinárodných súdnych orgánov sa kryštalizujú sféry právnej úpravy, k ústavnej kontrole ktorých pristupuje súdny orgán ochrany ústavnosti so zvýšenou pozornosťou, čo sa prejavuje predovšetkým v intenzite (hĺbke) súdneho prieskumu. Naopak, existujú určité sféry právnej úpravy, pri rozhodovaní ktorých sú ústavné súdy zdržanlivejšie, rešpektujú vyššiu mieru diskrecie parlamentu (zákonodarného zboru) ako občanmi (voličmi) priamo legitimovaného ústavného orgánu. Do tejto sféry tradične označovanej ako "politické otázky (politicalquestion)" ústavné súdy zasahujú v rámci ústavného prieskumu len celkom výnimočne, a to predovšetkým vtedy, ak je napadnutá právna úprava prejavom svojvôle zákonodarcu, príp. predstavuje intenzívny zásah do sféry hodnôt chránených ústavou, osobitne všeobecných ústavných princípov a tiež ľudských práv a základných slobôd.

*17.2 Ústavný súd vo veci vedenej pod sp. zn. PL. ÚS 5/2012 za sféru, v rámci ktorej sa má rešpektovať vyššia miera autonómie (uváženia) zákonodarcu, výslovne označil rozpočtovú politiku a v rámci nej tiež problematiku daní či odvodov ako základného zdroja príjmov štátneho rozpočtu, či príp. iných verejných rozpočtov. Tento svoj záver ústavný súd argumentačne podložil jednak poukazom na judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len "ESLP") [konkrétne na právne názory vyslovené vo veci *GasusDosierundFördertechnikGmbH. v. Holandsko*, č. 15375/89, rozsudok ESLP z 23.2.1995, bod 60, a tiež vo veci *WasaLivÖmsesidigt*,*

Försäkringsbolaget Valands Pensionsstiftelse a ďalší v. Švédsko, č. 13013/87, rozhodnutie Komisie zo 14.12.1998, DR 58, s. 186, v spojení s doktrínou voľného uváženia štátov (margin of appreciation doctrine) sformulovanou predovšetkým vo veci Handyside v. Spojené kráľovstvo, č. 5493/72, rozsudok ESLP zo 7.12.1976], ako aj s poukazom na judikatúru iných (zahraničných) ústavných súdov, osobitne Ústavného súdu Českej republiky (pozri okrem iných aj rozhodnutie Pl. ÚS 24/07 a najmä rozhodnutie Pl. ÚS 29/08). Možno doplniť, že oblasť daní (všeobecne, t.j. dane, daňové konanie a pod.) tvorí z pohľadu ESLP súčasť jadra výsad verejnej moci (hardcore of public-authority prerogatives) (porov. Jussila v. Fínsko, č. 73053/01, rozsudok Veľkej komory ESLP z 23.11.2006, bod 45; Ferrazzini v. Taliansko, č. 44759/98, rozsudok Veľkej komory ESLP z 12.7.2001, body 24-31)..

17.3 V nadväznosti na uvedené skutočnosti ústavný súd v už spomínanom náleze sp. zn. PL. ÚS 5/2012 (v zhode s právnymi názormi vyslovenými vo veci vedenej pod sp. zn. PL. ÚS 109/2011) artikuloval svoje základné východiská k ústavnému prieskumu daní, a to takto:

"... sféra daní (resp. poplatkov) patrí do okruhu "politických otázok", vo vzťahu ku ktorým treba rešpektovať vyššiu mieru autonómie zákonodarcu, príp. iného orgánu verejnej moci, ktorému je na základe zákona zverená právomoc ukladať dane, príp. poplatky. Táto skutočnosť sa objektívne musí prejavovať v intenzite (rozsahu), vecnom zameraní a metodike ústavného prieskumu, ktorý by mal zahŕňať preskúmanie

a) rešpektovania princípu legality, t.j. či bola preskúmaná daň uložená zákonom, resp. "na základe zákona" (čl. 59 ústavy), teda k tomu zákonom splnomocneným orgánom verejnej moci a v medziach tohto (zákonného) splnomocnenia,

b) či uloženie predmetnej dane sleduje legitímny cieľ a má racionálny základ,

c) či predmetná daň nepredstavuje pre daňovníkov (skupiny daňovníkov) zjavne nadmernú záťaž, t.j. či nie je z hľadiska vzťahu medzi sledovaným verejným záujmom a legitímnymi individuálnymi záujmami daňovníkov (skupín daňovníkov) extrémne disproporčná (zákaz extrémnej disproporcionality),

d) či uloženie predmetnej dane (vrátane jej náležitostí) nie je prejavom zjavného, resp. svojvoľného porušenia ústavného princípu rovnosti pri rozlišovaní medzi jednotlivými skupinami daňovníkov (neakcesorická rovnosť), resp. jeho porušenia v spojení s neprimeraným zásahom do niektorého základného práva alebo slobody, s osobitným zreteľom na ochranu vlastníctva (akcesorická rovnosť)."

Čl.13 Ústavy SR:

(1) Povinnosti možno ukladať

a) zákonom alebo na základe zákona, v jeho medziach a pri zachovaní základných práv a slobôd,

b) medzinárodnou zmluvou podľa čl. 7 ods. 4, ktorá priamo zakladá práva a povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb, alebo

c) nariadením vlády podľa čl. 120 ods. 2.

(2) Medze základných práv a slobôd možno upraviť za podmienok ustanovených touto ústavou len zákonom.

(3) Zákonné obmedzenia základných práv a slobôd musia platiť rovnako pre všetky prípady, ktoré spĺňajú ustanovené podmienky.

(4) Pri obmedzovaní základných práv a slobôd sa musí dbať na ich podstatu a zmysel. Takéto obmedzenia sa môžu použiť len na ustanovený cieľ.

Čl. 52 ods.1 Charty základných práv EÚ:

Akékoľvek obmedzenie výkonu práv a slobôd uznaných v tejto charte musí byť ustanovené zákonom a rešpektovať podstatu týchto práv a slobôd. Za predpokladu dodržiavania **zásady proporcionality** možno tieto práva a slobody obmedziť len vtedy, ak je to nevyhnutné a skutočne to zodpovedá cieľom všeobecného záujmu, ktoré sú uznané Úniou, alebo ak je to potrebné na ochranu práv a slobôd iných.

Trestný zákon č. 300/2005 Z.z.:

§ 24 Krajná núdza

(1) Čin inak trestný, ktorým niekto odvracia nebezpečenstvo priamo hroziace záujmu chránenému týmto zákonom, nie je trestným činom.

(2) Nejde o krajnú núdzu, ak bolo možné nebezpečenstvo priamo hroziace záujmu chránenému týmto zákonom za daných okolností odvrátiť inak **alebo ak spôsobený následok je zjavne závažnejší ako ten, ktorý hrozil.** Rovnako nejde o krajnú núdzu, ak ten, komu nebezpečenstvo priamo hrozilo, bol podľa všeobecne záväzného právneho predpisu povinný ho znášať.

§ 25 Nutná obrana

(1) Čin inak trestný, ktorým niekto odvracia priamo hroziaci alebo trvajúci útok na záujem chránený týmto zákonom, nie je trestným činom.

(2) Nejde o nutnú obranu, ak obrana bola **celkom zjavne neprimeraná útoku, najmä k jeho spôsobu, miestu a času, okolnostiam vzťahujúcim sa k osobe útočníka alebo k osobe obrancu.**

(3) Ten, kto odvracia útok spôsobom uvedeným v odseku 2, nebude trestne zodpovedný, ak konal v silnom rozrušení spôsobenom útokom, najmä v dôsledku zmätku, strachu alebo zľaknutia.

(4) Ak sa niekto vzhľadom na okolnosti prípadu mylne domnieva, že útok hrozí, nevylučuje to trestnú zodpovednosť za čin spáchaný z nedbanlivosti, ak omyl spočíva v nedbanlivosti.

§ 27 Dovoľené riziko

(1) Čin inak trestný nie je trestným činom, ak niekto v súlade s dosiahnutým stavom poznania vykonáva spoločensky prospešnú činnosť v oblasti výroby a výskumu, ak spoločensky prospešný výsledok, ktorý sa od vykonávania činu očakáva, nemožno dosiahnuť bez rizika ohrozenia záujmu chráneného týmto zákonom.

(2) Nejde o dovolené riziko, **ak výsledok, ku ktorému čin smeruje, celkom zjavne nezodpovedá miere rizika** alebo vykonávanie činu odporuje všeobecne záväznému právnemu predpisu, verejnému záujmu, zásadám ľudskosti alebo sa prieči dobrým mravom.

Trestný poriadok č. 301/2005 Z.z.

§ 71

Dôvody väzby

(1) Obvinený môže byť vzatý do väzby len vtedy, ak doteraz zistené skutočnosti nasvedčujú tomu, že skutok, pre ktorý bolo začaté trestné stíhanie, bol spáchaný, má znaky trestného činu, sú dôvody na podozrenie, že tento skutok spáchal obvinený a z jeho konania alebo ďalších konkrétnych skutočností vyplýva dôvodná obava, že

a) ujde alebo sa bude skrývať, aby sa tak vyhol trestnému stíhaniu alebo trestu, najmä ak nemožno jeho totožnosť ihneď zistiť, ak nemá stále bydlisko alebo ak mu hrozí vysoký trest,

b) bude pôsobiť na svedkov, znalcov, spoluobvinených alebo inak mariť objasňovanie skutočností závažných pre trestné stíhanie, alebo

c) bude pokračovať v trestnej činnosti, dokoná trestný čin, o ktorý sa pokúsil, alebo vykoná trestný čin, ktorý pripravoval alebo ktorým hrozil.

Pokiaľ ide o väzbu, treba dbať na zásadu **primeranosti a zdržanlivosti**, t.j. že vždy by mali byť využité opatrenia, ktoré najlepšie budú viesť k dosiahnutiu účelu trestného konania, ale nebudú neprimerane zasahovať do základných práv a slobôd osoby, voči ktorej sa uplatňujú v medziach daných povahou príslušného obmedzenia. **Zo zásady primeranosti navyše vyplýva, že väzba nie je namieste, pokiaľ by bola príliš prísny zaisťovacím opatrením s prihliadnutím na závažnosť činu a očakávaný trest. Táto zásada spočíva v takom postupe orgánov činných v trestnom konaní a súdu, ktorý čo najmenej zasahuje do základných práv a slobôd občanov**, a je výrazom humanizácie trestného konania a úcty k ľudským právam a slobodám.

Pezinok, 12.11.2018